

УДК 343.98

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ПРЕДМЕТА КРИМІНАЛІСТИКИ

Іваницький Я.О., аспірант
кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті подано основні концепції розуміння предмета криміналістики, до яких належать прагматична, теоретико-доказова, інформаційно-пізнавальна тощо. Описано історію виникнення та подальшого вдосконалення найпоширенішої на сучасному етапі розвитку криміналістичної науки теоретико-доказової концепції, в основі якої лежить визначення предмета криміналістики крізь призму досліджуваних нею закономірностей. Розглянуто позиції вітчизняних учених із досліджуваних питань. Також проаналізовано завдання кримінального процесу та криміналістики, на підставі чого зроблено висновки про доцільність теоретико-криміналістичного забезпечення діяльності не лише представників сторони обвинувачення, а й представників сторони захисту. Окрім цього, наведено авторські міркування щодо необхідності розроблення криміналістичних рекомендацій для адвокатів-захисників. На основі викладеного матеріалу запропоновано власне бачення поняття предмета криміналістики в контексті сучасних теоретико-правових і практико-правових реалій України.

Ключові слова: криміналістика, предмет криміналістики, досліджувані закономірності, концепція розуміння предмета криміналістики, криміналістичні рекомендації, адвокатська діяльність, сторона захисту.

В статье представлены основные концепции понимания предмета криминалистики, к которым относятся прагматичная, теоретико-доказательная, информационно-познавательная и другие. Описана история возникновения и дальнейшего совершенствования распространенной на современном этапе развития криминалистической науки теоретико-доказательной концепции, в основе которой лежит определение предмета криминалистики сквозь призму изучаемых ею закономерностей. Рассмотрены позиции отечественных ученых по исследуемому вопросу. Также проанализированы задачи уголовного процесса и криминалистики, на основании чего сделаны выводы о целесообразности теоретико-криминалистического обеспечения деятельности не только представителей стороны обвинения, но и представителей стороны защиты. Кроме этого, приведены авторские рассуждения о необходимости разработки криминалистических рекомендаций для адвокатов-защитников. На основе изложенного материала предложено собственное видение понятия предмета криминалистики в контексте современных теоретико-правовых и практико-правовых реалій Украины.

Ключевые слова: криминалистика, предмет криминалистики, исследуемые закономерности, концепция понимания предмета криминалистики, криминалистические рекомендации, адвокатская деятельность, сторона защиты.

Ivanitskyi Ya.O. CURRENT UNDERSTANDING OF THE SUBJECT OF CRIMINALISTICS

The article deals with the contemporary understanding of the subject of criminalistics as one of the major theoretical statements in this science. The author describes the basic concepts of criminalistics understanding of the subject and the special attention is given to the most common in the modern scientific community understanding of the subject of criminology, as interpreted by the Russian scientist R. Belkin. The writer notes about the prerequisites for the emergence of a new definition, its criticism of other scientists and causes of the further changes in original definition. Also, through analysis tasks of criminal proceedings and criminalistics the author comes to a conclusion about the need of creating new criminalistics recommendations for defense lawyers. Beside this, within the context of submitted material, the author suggests his own vision of the modern understanding of the subject of criminalistics.

Key words: criminalistics, subject of criminalistics, concepts of criminalistics understanding of the subject, recommendations of criminalistics advocacy, defense.

Постановка проблеми. Події, які відбулися в нашій державі останні кілька років (Революція Гідності, анексія Криму, війна проти Росії на Донбасі), не могли не позначитися на такому негативному соціальному явищі сучасного українського суспільства, як злочинність. Відповідно до узагальнених статистичних даних, оприлюднених на сайті Генеральної прокуратури України, упродовж січня-липня 2016 р. в Україні було обліковано 426 506 кримінальних правопорушень. Це на 72 171 (20,37%) більше, ніж за аналогічний період 2015 р. (354 335), і на 67 655 (18,85%) більше, ніж за той самий час у 2014 р. (358 851)

[15]. Поряд із цим збільшується кількість тяжких злочинів (2016 р. – 132 334, 2015 р. – 105 261, 2014 р. – 95 674) і злочинів середньої тяжкості (2016 р. – 178 654, 2015 р. – 148 743, 2014 р. – 146 047), зростає показник злочинів проти власності (2016 р. – 287 479, 2015 р. – 219 509, 2014 р. – 208 625) і злочинів, пов'язаних із насильством у сім'ї (2016 р. – 704, 2015 р. – 376, 2014 р. – 573).

Наведені вище дані переконливо свідчать про те, що боротьба зі злочинністю є однією з актуальних проблем сьогодення, потребує комплексного й невідкладного реагування з боку правоохоронної системи нашої держа-

ви. Водночас успіх здійснення правоохоронними органами своїх функцій знаходиться в прямому та нерозривному зв'язку з використанням у їхній діяльності досягнень сучасних правових наук, передове місце серед яких у цьому аспекті належить саме криміналістиці. Поряд із цим вивчення криміналістики, як і будь-якої іншої науки, передусім починається із з'ясування сутності її предмета – тієї основоположної категорії, без знання якої неможливо правильно зрозуміти, що саме досліджує та чи інша наука, який її зміст і значення, яке місце вона посідає серед багатьох інших наук. Відтак визначення предмета криміналістики має не лише актуальне теоретико-правове значення, а й суспільно-практичну необхідність, оскільки є базисом для успішного використання криміналістичних положень правниками з метою запобігання та протидії злочинності.

Ступінь розробленості проблеми. Проблема визначення поняття предмета криміналістики відображена в працях таких науковців: В.С. Бондар, Р.С. Белкін, М.В. Даньшин, В.А. Журавель, Є.П. Іщенко, І.І. Когутич, Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.Ю. Шепітько та інші. Але серед учених сьогодні відсутнє єдине розуміння категорії предмета криміналістики.

Метою статті є висвітлення змісту криміналістики сучасними науковцями та його подальше використання під час формування авторської дефініції предмета криміналістики.

Завданням статті є аналіз визначень предмета криміналістики, розроблених провідними науковцями нашого часу.

Об'єкт дослідження – вчення про предмет криміналістики на сучасному етапі розвитку цієї науки.

Предмет дослідження – поняття предмета криміналістики.

Виклад основного матеріалу. Проблема визначення поняття предмета криміналістики не є новою. Із моменту появи цієї науки й до нашого часу між ученими точаться дискусії щодо того, що собою являє криміналістика, що вона вивчає, який її предмет. Як зазначає професор О.А. Кириченко, до 90-х рр. минулого століття було запропоновано понад 150 варіантів розуміння поняття криміналістики [10, с. 38]. Поряд із цим аналіз думок провідних науковців з указанного питання дає змогу виділити такі концепції щодо розуміння предмета криміналістики:

1. Прагматична концепція, згідно з якою криміналістика характеризується як наука про прийоми, способи розкриття, розслідування злочинів і запобігання їм;

2. Теоретико-доказова концепція, відповідно до якої криміналістика є наукою про закономірності механізму злочину, виникнення інформації про злочин і його учасників, закономірності збирання, дослідження, оцінювання й використання доказів і заснованих на пізнанні цих закономірностей спеціальних методів і засобів судового дослідження та відвернення злочинів;

3. Інформаційно-пізнавальна концепція, де предметом криміналістики є закономірності руху кримінально-релевантної інформації та

засновані на них методи розкриття, розслідування злочинів і запобігання їм;

4. Слідознавча концепція, при якій криміналістику розглядають як науку про технологію та засоби практичного слідознавства (пошуково-пізнавальної діяльності) в кримінальному судочинстві [4, с. 117; 7, с. 22; 8, с. 96].

Незважаючи на таку різноманітність у підходах до розуміння предмета криміналістики, найбільшої підтримки та популярності серед учених набула теоретико-доказова концепція авторства російського вченого Р.С. Белкіна. Вона зародилася в 1967 р., коли молоді ще тоді науковці Р.С. Белкін і Ю.І. Краснобаєв висловили ідею, що предмет радянської криміналістики становлять не методи, прийоми та засоби роботи з доказами, як уважалося, а закономірності виникнення, виявлення, дослідження, оцінювання й використання доказів, на основі яких криміналістика розробляє ці методи, прийоми та засоби [3, с. 92]. Однак таке визначення предмета криміналістики, як зазначав сам Р.С. Белкін, «не містило вказівки на засоби й методи судового дослідження як на елемент предмета криміналістики», тому через рік воно було уточнене: криміналістика – наука про закономірності виникнення, збирання, дослідження, використання доказів і засновані на пізнанні цих закономірностей засоби і методи судового дослідження злочинів та запобігання їм [14, с. 9].

Таке визначення було позитивно сприйнято не всіма вченими. Основними його опонентами стали відомі радянські криміналісти – О.М. Васильєв і В.П. Колмаков. На думку першого, головними недоліками такої дефініції було те, що вона:

1) давала змогу вважати криміналістику частиною доказового права (теорія доказів) і тим самим змішувала й навіть зливала криміналістику з наукою кримінального процесу, замість їх розмежування;

2) не розкривала природи криміналістики, що базується на творчому використанні природних і технічних наук;

3) не згадувала про конкретне призначення криміналістики [2, с. 63–64].

Зважаючи на викладене, О.М. Васильєв у 1969 р. запропонував власне розуміння предмета криміналістики як науки про спеціальні прийоми та засоби, розроблені на основі природних і технічних наук і застосовувані в кримінально-процесуальній діяльності для організації планомірного розслідування злочинів, правильного використання пізнавальних прийомів, а також запобігання злочинам [16, с. 8].

Оцінюючи визначення предмета криміналістики Р.С. Белкіна, В.П. Колмаков загалом погоджувався з позицією О.М. Васильєва, однак додатково зазначав, що слідство й суд використовують не закономірності, зазначені Р.С. Белкіним, а фактичні дані (докази), одержувані шляхом застосування наукових методів, прийомів і засобів для розкриття злочину за їх допомогою. Саме ці методи, прийоми та засоби, на думку вченого, і становлять предмет криміналістики [13, с. 6].

Коментарі цих та інших учених-криміналістів (наприклад, А.І. Вінберга) не залиши-

лися поза увагою Р.С. Белкіна. Більшість із них автор аргументовано заперечував у своїх наступних працях, однак деякі з пропозицій були взяті ним до уваги. Зважаючи на це, упродовж наступних років Р.С. Белкін уніс кілька поправок у своє «первісне» визначення – до дефініції предмета криміналістики включено закономірності механізму злочину;

– замість терміна «докази», введено термін «інформація», під яким автор розумів сукупність відомостей про механізм злочину та його учасників, що містяться у відображенні комплексу елементів події;

– в умовно другій частині визначення, перед словосполученням «засоби й методи судового дослідження» поставлено слово «спеціальні» в розумінні «криміналістичні», чим акцентовано увагу саме на криміналістичному характері таких «засобів і методів».

Отже, у своєму останньому варіанті Р.С. Белкін трактує криміналістику як науку про закономірності механізму злочину, виникнення інформації про злочин і його учасників, збирання, дослідження, оцінювання й використання доказів і заснованих на пізнанні цих закономірностей спеціальних засобів і методів судового дослідження й запобігання злочинам [2, с. 83].

Зрозуміло, що це визначення не стало заключним в історії розробки дефініції предмета криміналістики. Однак саме позиція Р.С. Белкіна щодо трактування предмета криміналістики крізь призму досліджуваних нею закономірностей лягла в основу більшості сучасних дефініцій. Для підтвердження вказаного наведемо положення опублікованої у 2012 р. статті вченого-криміналіста О.Р. Росинської «Ревізія визначення предмета криміналістики: за і проти». Аналізуючи поняття предмета криміналістики, надані провідними російськими науковцями та кількома закордонними криміналістами, автор доходить висновку, що майже всі вони приділяють особливу увагу закономірностям, а більшість із цих визначень предмета криміналістики так чи інакше узгоджуються з дефініцією Р.С. Белкіна [17, с. 333]. Аналогічна позиція простежується й у національній криміналістичній науці [6, с. 101–102; 11, с. 142; 18, с. 7].

Загалом погоджуючись із тією позицією, що на сучасному етапі розвитку криміналістики визначення Р.С. Белкіна є найбільш вдалим і достатнім для відображення змісту й меж аналізованої науки, все-таки бажаємо висловити власні міркування із цього питання.

Даючи своє трактування предмета криміналістики, Р.С. Белкін зазначав: «Криміналістика виникла й розвивається як наука, що сприяє розкриттю, розслідуванню злочинів і запобіганню їм. Не випадково закономірності, що становлять предмет криміналістики, лежать у сфері судового дослідження, тобто в діяльності органів дізнання, слідства, суду, експертних установ зі встановлення істини в процесі судочинства. Як такі закономірності нами були названі закономірності виникнення, збирання, дослідження, оцінювання й використання доказів» [2, с. 62].

Отже, згідно з Р.С. Белкіним, однією з груп закономірностей, що вивчаються криміна-

лістикою, є закономірності діяльності щодо судового дослідження злочину, а суб'єктами такої діяльності – органи, які здійснюють дізнання, слідство, суд та експертні установи (в розумінні експертів). На нашу думку, вказаний перелік потребує доповнення. І тут ми погоджуємося з думкою російського науковця – професора О.Я. Баєва, який указує, що в предметну сферу криміналістичної науки входить діяльність не тільки органів і осіб, які здійснюють кримінальне переслідування, а й адвоката – захисника особи, яка такому переслідуванню піддається [1, с. 328].

Подібної позиції дотримуються українські вчені-криміналісти – Т.В. Варфоломеева та І.І. Когутич. На думку першої, діяльність захисника як суб'єкта доказування має криміналістичне наповнення та спрямованість. І якщо кримінально-процесуальна наука й криміналістика кожна у своїй сфері своїми засобами та методами сприяють вирішенню завдань судочинства, то логічно, що всі суб'єкти судового пізнання як учасники кримінально-процесуальної діяльності зобов'язані використовувати у своїй роботі (в межах функціональних прав та обов'язків) положення обох наук. Відтак, беручи участь у доведенні, захисник зобов'язаний у межах своїх професійних повноважень керуватися як приписами закону, так і науковими рекомендаціями криміналістики [5, с. 8–9].

Водночас І.І. Когутич указує, що суддя, прокурор, адвокат-захисник як професійні реалізатори головних процесуальних функцій повинні постійно використовувати засоби й методи криміналістики в організації та проведенні судового процесу, а особливо під час дослідження доказів. Сама ж криміналістика, на думку автора, виходячи зі своїх завдань і призначення, зобов'язана своїми рекомендаціями однаковою мірою допомагати реалізації всіх трьох кримінально-процесуальних функцій: обвинувачення, захисту й вирішення кримінальної справи. Тож виконавців цих функцій (насамперед прокурора – державного обвинувача, адвоката-захисника, професійного суддю) як суб'єктів кримінального процесу у своїй професійній діяльності для досягнення мети й завдань кримінального судочинства необхідно забезпечити різноманітними криміналістичними рекомендаціями [12, с. 383].

І справді, предмет будь-якої науки зумовлюється, зокрема, і завданнями, які стоять перед нею. Не є винятком і криміналістика, споконвічне призначення якої – сприяння протидії злочинності, знаходить своє сучасне розширене тлумачення, виходячи зі змісту завдань кримінального провадження. Зважаючи на те, що, згідно зі статтею другою Кримінального процесуального кодексу України, завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий

не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, основне завдання криміналістики в нашій сучасній демократичній державі можна визначити так: сприяти своїми специфічними прийомами, методами та засобами захисту особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, швидко, повному та неупередженому розслідуванню й судовому розгляду з тим, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Аналіз викладеного спрямовує нас до думки, що криміналістика покликана допомагати не лише представникам сторони обвинувачення (слідчому, прокурору) в здійсненні ними своїх основних обов'язків (проведення розслідування з метою притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення), а й адвокату-захиснику, оскільки певною мірою саме на його плечі «лягає» як тягар дієвого спостереження за тим, щоб розслідування було неупередженим і повним, невинна особа не була притягнута до відповідальності, а міра покарання злочинця відповідала ступеню його вини тощо, так і тягар неунікно-належного реагування в разі виявлення порушень указанного. А такі порушення не поодинокі, красномовним підтвердженням чого є, зокрема, статистичні дані щодо роботи системи безоплатної правової допомоги впродовж січня – квітня 2016 р., викладені в інформаційному дайджесті № 14(3) 2016 на офіційному сайті координаційного центру з надання правової допомоги [9, с. 38]. Так, упродовж указанного періоду за участі адвоката 59 раз було винесено виправдувальний вирок або скасовано обвинувальний вирок і закрито провадження судами апеляційної (касаційної інстанції), 204 рази закрито провадження у справі через відсутність складу злочину, події злочину, у випадках невстановлення доказів для доведення винуватості особи в суді й вичерпання можливостей їх отримання, 228 раз змінено правову кваліфікацію злочину з більш тяжкої на менш тяжку. Усі ці відомості ще раз підтверджують важливу роль адвоката-захисника у виконанні завдань кримінального провадження, а забезпечення останнього криміналістичними рекомендаціями підвищить не лише ефективність його діяльності, а й ефективність діяльності представника протилежної сторони.

Посадіть двох незнайомих із комп'ютерними технологіями людей перед новенькими ноутбукми й поставте перед ними однакове завдання. Водночас дайте лише одному з них інструкцію для користування ноутбуком. Ви

переконаєтеся, що майже в 100% особа, яка отримала інструкцію, впорається з поставленим завданням краще, ніж особа без інструкції, хоча якість виконання може бути не на найвищому рівні. Крім цього, давши інструкції обом, ви не лише збільшите рівень конкуренції та пришвидшите виконання поставленого завдання, а й змусите супротивників задуматись над якістю виконання, оскільки будь-яка зроблена ними помилка може бути виявлена супротивником, що призведе до зменшення оцінки чи анулювання результатів особи, яка припустилась такої помилки.

Аналогічна ситуація з криміналістичним забезпеченням сторін обвинувачення та захисту. Візьмімо, наприклад, слідчого й адвоката під час проведення допиту підозрюваного на досудовому розслідуванні. Обоє мають рівні процесуальні права, однак у слідчого наявна «інструкція» для їх правильного застосування – будь-який підручник із криміналістики, а в адвоката-захисника – ні. Без сумніву, це значно зменшує можливості останнього належно реагувати на порушення прав його клієнта в разі допущення таких і, відповідно, аж ніяк не сприяє виконанню наведених вище завдань кримінального провадження.

Логічним у контексті наведеного вище видається питання професора О.О. Ексархопуло: «Чи виправдано передусім з урахуванням моральних принципів у рамках однієї науки розробляти рекомендації, одні з яких покликані допомогти у викритті злочинця, інші – звільнити його від відповідальності за скоєне або мінімізувати покарання?» І тут ми знову погоджуємось із професором О.Я. Басвим, який зазначає, що в цьому випадку немає жодного теоретичного протиріччя чи порушення будь-яких моральних принципів, оскільки поле цих видів діяльності й об'єкт відповідних наукових пошуків єдині: ними є кримінально-процесуальне дослідження злочинів [1, с. 319]. Наводячи приклади з інших наук, учений доходить висновку, що так само як фахівці, які вивчають органічну хімію або хімію неорганічну, залишаються хіміками, так само й фахівці, які вивчають кримінальне переслідування або діяльність щодо захисту від нього, залишаються криміналістами.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що, на нашу думку, саме вченим-криміналістам, які розробляють рекомендації для діяльності слідчих і прокурорів, найкраще відомі можливі способи зловживання останніми такими рекомендаціями (чи процесуальними правами, які лежать в основі цих рекомендацій), а відтак саме вони в спілці з практикуючими адвокатами-захисниками мають стати авторами криміналістичних рекомендацій у сфері здійснення захисту в кримінальному провадженні. Це водночас аж ніяк не виключає можливості виникнення згодом окремої науки, що самостійно займатиметься розробкою вказаних питань.

Поряд із цим предметом криміналістики за пропагованого нами розширеного її суб'єктно-об'єктного бачення виправдано вважати виокремлені цією наукою закономірності виникнення, збирання, дослідження, оцінювання й використання доказів та іншої криміна-

лістично значущої інформації про кримінальні правопорушення, а також про засновані на пізнанні цих закономірностей засоби та методи дослідження злочинів і кримінальних проступків і запобігання їм у межах кримінальної процесуальної діяльності, здійснюваної передусім слідчим, прокурором, адвокатом-захисником і судом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баев О.Я. Самоидентификация современной криминалистики (объект, предмет и субъектная система современной науки криминалистики) / О.Я. Баев // Библиотека криминалиста. Научный журнал. – 2012. – № 4 (5). – С. 308–323.
2. Белкин Р.С. Курс криминалистики : [учеб. пособ. для вузов] / Р.С. Белкин – 3-е изд., доп. – М. : Юнити-Дана, 2001. – 837 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://crimlib.info/images/a/af/%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%81_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%92_3-%D1%85_%D1%82_%D0%A2.1._%D0%91%D0%B5%D0%B%D0%BA%D0%B8%D0%BD_%D0%A0.%D0%A1_2001%2C_3-%D0%B5_%D0%B8%D0%B7%D0%B4_.pdf.
3. Белкин Р.С. О предмете советской криминалистики / Р.С. Белкин, Ю.И. Краснобаев // Правоведение. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1967. – № 4. – С. 90–94.
4. Бондар В.С. Формування сучасних концепцій предмета криміналістики як теоретична перспектива створення інтегративної моделі використання спеціальних криміналістичних знань у судочинстві / В.С. Бондар // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2. – С. 116–120. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaac_2009_2_18.
5. Варфоломеева Т.В. Криминалистика и профессиональная деятельность защитника / Т.В. Варфоломеева. – К. : Вища шк., 1987. – 151 с.
6. Даньшин М.В. Про об'єкт і предмет криміналістики та її зв'язки з іншими юридичними науками / М.В. Даньшин // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Право». – 2013. – Вип. 20. – С. 98–107.
7. Жижина М.В. История развития и современные представления об объекте и предмете криминалистики / М.В. Жижина, Е.П. Ищенко // Библиотека криминалиста. Научный журнал. – 2012. – № 3 (4). – С. 14–26.
8. Журавель В.А. Зміст та структура загальної теорії криміналістики / В.А. Журавель // Вісник Національної академії правових наук України. – 2016. – № 2. – С. 91–108. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_2_10.
9. Інформаційний дайджест системи безоплатної правової допомоги. – 2016. – № 14 (3). – 153 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://legalaid.gov.ua/images/docs/digest_LAU_14.pdf.
10. Кириченко О.А. Історія, сучасний стан та перспективи розвитку криміналістики / О.А. Кириченко // Актуальні проблеми сучасної криміналістики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 ч. – Сімферополь : ДОЛЯ, 2002. – Ч. 1. – 2002. – С. 36–48.
11. Когутич І.І. Методологічні проблеми криміналістики : [монографія] : у 2 ч. / І.І. Когутич. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2015. – Ч. 1 : Окремі проблеми методології криміналістики. – 2015. – 372 с.
12. Когутич І.І. Теоретичні основи використання криміналістичних знань під час розгляду кримінальних справ у суді : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12. 00. 09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.І. Когутич. – К., 2010. – 529 с.
13. Колмаков В.П. Введение в курс науки советской криминалистики : [лекция] / В.П. Колмаков. – Одесса : Изд-во ОГУ, 1973. – 52 с.
14. Криминалистика : [учебник] / под ред. Р.С. Белкина, Г.Г. Зуйкова. – М. : Юрид. лит., 1968. – 696 с.
15. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820&c=edit&c=fo#.
16. Проблемы криминалистики : тезисы докл. научн. конф. (Харьков, Координационное бюро по вопросам криминалистики). – М. : ХЮИ, 1969. – 112 с.
17. Россинская Е.Р. Ревизия определения предмета криминалистики: за и против / Е.Р. Россинская // Библиотека криминалиста. – 2012. – № 4. – С. 328–335. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bkrim.ru/archive/5.html>.
18. Тіщенко В.В. Криміналістика : [навч.-метод. посіб.] / В.В. Тіщенко, Л.І. Аркуша, В.М. Плахотіна. – 4-е вид., випр. – Одеса : Фенікс, 2013. – 338 с.